

politika »slavnih mož«, kakor Bleiweisa ali Tomana. Nad tem »rodoljubarstvom« je visela senca tragike. Za vsako idealno besedo in celo mislijo je prežala izdaja, laž, pa tudi brutalnost »domačega« avstrijskega zavojevalca, ki se marsikdaj ni ustrašil krvavih krivic in je bil v tem popolnoma »logičen« prehodnik vojsk, ki so v zadnji vojni pustošile po slovenski zemlji. Ideja tega »Večera« je bila oživetiti spomin na te zastarele, provincialne, rahlo komične, pa vendar ne samo zaslužne, temveč dragocene manifestacije preteklosti, ki so — priznajmo si — podobno buditeljsko vlogo igrale ponekod vse do leta 1941. Če nič drugega, je ta »Večer v čitavnici« tako spretna oživitev zgodovine, da bi že zato zaslužil precej pazljivosti. Prepričan sem, da je marsikoga naučil slovenske zgodovine in da še marsikoga bo.

Skrita tragika je tudi v okornosti, togosti, nebogljenosti tedanjega jezika, ki si vendarle zmeraj prizadeva, da bi zvenel praznično. Jezik tedanjemu Slovencu ni bil orodje, temveč zastava, ne tovariš v vsakdanjem opravilu, temveč prijatelj, ki ga srečaš redko, ga čišlaš in pogostiš. Posledic tedanjega položaja slovenščine še danes nismo docela preboleli. Opaziti jih je v preveč umetnih, preveč bobnečih besedah, v ljubezni do tujk, ki jih še po osvoboditvi leta 1945 velikokrat brez potrebe uvažamo. V tem »Večeru« je prav gotovo opaziti velike razločke med kmečkimi rekli, preprostimi stavki za preproste reči, afektiranimi meščanskimi izrazi, kakor »divna moč«, pa vse do prav nerazumljivega, votlo bobnečega patosa gospoda Jovana Koseskega:

»Če zavist lizuna zvine,
da zamrdne sin krtine...«

Tudi nad samim jezikom je visela rahla senca tragike.

»Večer v čitavnici«, ki ga je Mestno gledališče oživilo in je zdaj natisnjen, je vsekakor samo na videz prosta tvorba. Mogoče, da je res bil »skromen, pa vendarle zanimiv gledališki dogodek«, kakor pravi v uvodu Dušan Moravec. Kot metodičen poskus oživljanja pretekega zasluži veliko priznanje. Kakor koli je sam tekst skromen, ga nikakor ne moremo brati tako, kakor so ga brali »žlahtnosrčni domorodniki« v letih nespametne francosko-maksimilijanske odprave v Mehiko. Za vsem tem danes nujno slutimo dramatična zgodovinska dogajanja in mnogo, mnogo več, kakor stoji v samem tekstu. Slutimo tudi določene možnosti za bodoče dramatike, ne glede na namene in zglede. Na kratko: »Večer v čitavnici« zbujata tudi v knjigi vsa mogoča vprašanja. Že zato ga je bilo vredno natisniti.

Branko Rudolf

POPRAVEK

V 8.—9. številki Naše sodobnosti se na str. 694 glasi pravilno *Beograd* namesto *Zagreb*, na str. 856 moralno *osvestitev* namesto *osvetlitev*.